

BOEKBESPREKING

T. HUPPES (RED.), *ECONOMICS AND SOCIOLOGY: TOWARDS AN INTEGRATION*, MARTINUS NIJHOFF, LEIDEN 1976.

In de bundel 'Economics and Sociology: towards an integration', geredigeerd door T. Huppès, wordt door verschillende auteurs de mogelijkheid van een integratie van de economie en de sociologie bekeken. De relatie tussen economie en sociologie wordt door de auteurs verschillend ingevuld. Smelser ziet de integratie tot stand komen door de toepassing van het sociologisch begrippen-apparaat op de economische processen van produktie, distributie, ruil en konsumptie. Het economisch rationaliteitsbegrip is volgens Smelser te eng om voor alle ruilsituaties te kunnen gelden. De economie zou er beter aan doen in haar modellen ook plaats in te ruimen voor niet-rationele gedragingen. Verder analyseert Smelser de gevolgen voor onder andere de sociale structuur van economische groei en stagnatie. Smelser ziet veranderingen in de sociale structuur en in waarde-oriëntatie voornamelijk als een gevolg van economische veranderingen. Dit in tegenstelling tot de institutionalisten Gruchy en Kapp, die aan sociale en economische factoren een gelijke kausale betekenis toekennen. Het economisch systeem moet volgens hen niet geïsoleerd worden bekeken, maar in samenhang met het sociale en het natuurlijke systeem. De drie systemen worden als op elkaar betrokken beschouwd en kunnen in een proces van 'cirkulaire kausatie', zoals dat door G. Myrdal is ontwikkeld, een proces van economische ontwikkeling belemmeren. Volgens Kapp is de orthodoxe neo-klassieke economie te zeer een gesloten systeem, dat vijandig gezind is ten aanzien van de opname van paradigma's uit andere disciplines in haar theorieën. Kapp wijst verder op het feit, dat het neo-klassieke model tegenwoordig ook voor de analyse van sociale verschijnselen wordt gebruikt. Kapp begroet dit verschijnsel niet als een stap op weg naar integratie, maar ziet erin een gevaar van een reductie van de sociale wetenschappen tot neo-klassicisme.

Een voorbeeld van hoe het neo-klassieke marktmodel op sociale verschijnselen kan worden toegepast wordt gegeven door T. Huppès in zijn twee bijdragen aan de bundel. Huppès baseert zich op het door Homans ontwikkelde sociale ruilmodel. Het ruilmodel van Homans is gebaseerd op het volledige concurrentiemodel van de neo-klassieken. Het model dat van de samenleving geschetst wordt is atomistisch, utilitaristisch en rationeel. Het menselijk gedrag wordt bepaald geacht door de wens tot maximalisatie van sociale beloningen en is net zoals in de economie onderhevig aan de beperking van schaarse middelen. Individuen handelen rationeel, omdat zij sociale relaties alleen aangaan, als zij daar (sociaal) voordeel mee denken te kunnen behalen. Voordeel wordt echter in een ruime zin gedefinieerd. Interakties kunnen ook om onbewuste motieven, waarvan het

voordelig resultaat niet onmiddellijk duidelijk is, aangegaan worden. Door deze ruime definitie van het begrip rationaliteit wordt de scheiding tussen rationeel en niet-rationeel gedrag feitelijk opgeheven, zoals Huppes konstateert. Het gedrag van de meeste mensen wordt gereguleerd door normen. Sociale controle oefent een zodanige pressie uit, dat de meeste personen zich aan de heersende normen zullen konformereren. Dit komt omdat de straf op non-konformisme (het outcast zijn) zo groot is, dat dit niet tegen de eventuele voordelen opweegt. De sociale controle in dit sociologische model vervult volgens Huppes dezelfde functie als het marktmechanisme in het model van de neo-klassieken. Normen vervullen in Homans' en Hupkes' visie dezelfde rol als prijzen. Normen zijn de resultaten van het interactieproces in het sociale verkeer, terwijl prijzen het resultaat zijn van economische transakties. Tot zover de beschrijving van het sociale model van Huppes.

Het model is helemaal de sociale vertaling van het neo-klassieke economische model. Sociale relaties worden verklaard, vanuit dezelfde motieven en dezelfde mechanismen, als economische relaties in de neo-klassieke theorie. De uitnodiging die door Huppes aan ekonomen gedaan wordt "om hun gezichtsveld te verbreden met behulp van de sociologie", wordt dan ook naar mijn gevoel niet waargemaakt. Eerder worden sociologen uitgenodigd de visie van de neo-klassieke economie op hun eigen onderzoeksobject toe te passen. Men wordt min of meer gevraagd sociale ekonomen en wel van de neo-klassieke stempel te worden.

Ik zal de artikelen van Huppes hier uitgebreid behandelen, omdat zij het meeste nieuwe materiaal leverden en een voorbeeld zijn van een bepaalde benadering in de hedendaagse economische sociologie. Deze benadering zal worden bekeken aan de hand van de toepassing door Huppes van zijn model op het inflatieverschijnsel. De behandeling is tweërlei. In de eerste plaats wordt de keuze van het volledig concurrentiemodel op zijn adequaatheid onderzocht. In de tweede plaats zal worden nagegaan, of de toepassing van het neo-klassieke model met zijn identifikatie van economische en sociale begrippen op zich juist is.

Het hierboven geschetste model wordt door Huppes toegepast ter verklaring van de inflatie. Inflatie als een persistent verschijnsel in de hedendaagse economie is door ekonomen niet afdoende verklaard. Volgens Huppes komt dit omdat de economische theorie te sterk gericht is op het bestuderen van evenwichtssituaties en daarom onvoldoende oog heeft voor processen van verandering en konflikt. Inflatie is volgens hem typisch een proces van verandering en konflikt. Groepen in de samenleving nemen geen genoeg meer met het hen toegekende deel en verhogen hun aanspraken. Op het punt van de bestudering van verandering en konflikt is volgens Huppes de sociologie in het voordeel. Deze wetenschap heeft een grotere traditie in de bestudering van deze

verschijnselen.

Zijlstra en de Gouverneur van de Engelse Bank worden aangehaald, om aan te tonen, dat inflatie een verschijnsel met sociale aspecten is (pag. 47). De aangehaalde beweringen wijzen op het bestaan van machtsposities van bepaalde groepen in de samenleving, die prijzen en lonen opdrijven en zo inflatie veroorzaken. Nu is het echter niet zo, dat machtsposities een wezensvreemd element in de economische theorie vormen. De theorie van de onvolledige concurrentie houdt zich bezig met de bestudering van het economisch proces onder het bestaan van machtsposities. Huppes refereert wel aan de theorie van de 'imperfect competition'. Onder dit hoofdje behandelt hij onder andere de inflatie-theorie van Levinson. De theorie van de 'imperfect competition' is echter niet de theorie, waar Huppes voor gevallen is. Hij gaat mee met de hoofdstroom in het huidige economische denken (pag. 134), de neo-klassieke theorie. Deze theorie beweert dat imperfecties in de markt, als ze al bestaan, niet belangrijk zijn en dat uiteindelijk het marktmechanisme het laatste woord heeft. De neo-klassieke theorie blijkt, ondanks haar misschien onrealistische vooronderstellingen, toch de grootste verklaringskracht te bezitten; het is een variant van het geloof in de werking van het marktmechanisme, dat deze ekonomen er op nahouden.

Dit meedrijven op de hoofdstroom in de economische theorie plaatst Huppes aan de kant van de ekonomen die stellen, dat prijzen min of meer de relatieve schaarsteverhoudingen weergeven (Friedman is wel de meest op de voorgrond tredende vertegenwoordiger van deze groep ekonomen). In deze visie is het zo, dat als groepen meer willen hebben dan hen toekomt, zij zich niet aan de wetten van de markt houden. Hun gedrag is afwijkend en irrationeel, aldus Huppes (pag. 134 en 152). Het wordt niet door Huppes onderschreven, dat in de huidige economische wereld, die gekenmerkt wordt door machtsposities, de werking van het marktmechanisme is veranderd. Concurrentie is niet langer meer een gegeven en als ze al bestaat, kan zij zich in verschillende vormen voordoen. Als andere groepen (werknemers) met deze gewijzigde vorm van het marktproces rekening houden, handelen zij volgens mij alleen maar rationeel.

Na op de hiervoor genoemde manier machtsposities en de theorie van de 'imperfect competition' geëlimineerd te hebben, staat de weg open naar een sociologische verklaring van het inflatie-verschijnsel. Zoals we al eerder hebben gezien, staan in Huppes' model prijzen gelijk aan normen. Inflatie is stijgende prijzen; groepen wensen zich niet te houden aan de normen die de markt hen oplegt. Zo komen we op normloosheid en dat staat in de sociologie bekend als anomie. Om te bewijzen dat inflatie en anomie uitdrukking zijn van hetzelfde verschijnsel, worden vormen van anomie, zoals gewelds- en eigendoms misdrijven, zelfmoord en echtscheiding en het inflatiepercentage naast elkaar gezet. Zij blijken allemaal te zijn toegenomen in de periode 1955-1973. Dus de weg voor

een samenwerking tussen ekonomen en sociologen ligt open. Binnenkort zal waarschijnlijk voorgesteld worden de Nederlandsche Bank in een Bureau voor Huwelijks- en Gezinsmoeilijkheden te veranderen.

De veronderstelling, waarop de redenering van Huppes berust is de gelijkschakeling van normen en prijzen. Nog afgezien van de afwijkingen van het neo-klassieke model die in de werkelijkheid voorkomen, kan men zich afvragen of dit wel juist is. In tegenstelling tot prijzen zijn normen vrij vaste en langdurige gedragsregels, die juist door hun continuïteit het gedrag van leden van een maatschappij kunnen bepalen. Het is onjuist om te stellen dat normen alleen maar het *resultaat* zijn van interakties. Interakties worden juist beperkt door normen. Normen schrijven voor, hoe men zich *zou behoren* te gedragen en beperken zo het aantal mogelijke gedragsalternatieven. Als normen het gedrag van individuen niet zouden beperken doch alleen maar zouden *weergeven*, dan zouden normen sterk fluktuëren. Dit sterke fluktuëren is nu precies wat prijzen verondersteld worden te doen in een situatie van volledige concurrentie. Het is onjuist te menen, dat het evenwichtsdenken van de neo-klassieken zou inhouden dat prijzen niet fluktuëren. Binnen het statische denkraam van de neo-klassieken betekent een evenwicht alleen maar, dat vraag en aanbod gelijk zijn *op een bepaald moment*. Als er echter iets in de vraag- en aanbodcondities verandert, zal dit onmiddellijk tot prijsaanpassingen leiden. Dat in werkelijkheid prijzen minder flexibel zijn en vooral de hoeveelheden fluktuëren, vloeit voort uit het feit dat markten imperfect zijn. Zelfs binnen de neo-klassieke theorie kunnen prijzen dus niet gelijkgesteld worden met normen. Prijzen schrijven niet voor hoe ondernemers zich zouden moeten gedragen, maar bepalen alleen maar, welke (sterk fluktuerende) beloning zij voor hun inspanningen ontvangen.

De integratie van economie en sociologie op de manier zoals hij door Huppes wordt nagestreefd, lijkt dan ook niet geslaagd.

Maria Brouwer